

MIND THE GAP

Construint un entorn educatiu
inclusiu en qüestió de gènere

Aquest manual es va elaborar en el marc del projecte Mind the Gap: un pas endavant per la igualtat de gènere (*Mind the gap. Step up for gener equality*), coordinat per l'Associazione Italiana Donne per lo Sviluppo (AIDOS), d'Itàlia, en col·laboració amb l'Associação para Planeamento Familiar (APF), de Portugal, la Xarxa Europea END FGM (The End FGM European Network), que té la seu a Bèlgica i treballa a l'àmbit de la Unió Europea, i Metges del Món, d'Espanya.

→ **Autors**

Pina Caporaso
Valentina Fanelli (AIDOS)

→ **Col·laboradors**

Isma Benboulerbah (Xarxa Europea END FGM)
Sonia Breda (APF)
Sonia Duarte Lopes (APF)
Amaya Fernandez (Metges del Món)
Serena Fiorletta (AIDOS)
Paco Llorente (Metges del Món)

→ **Edició en anglès**

Victoria Louise King

→ **Dissenyadora gràfica**

Ana Mingatos

→ **Cofinançat per**

Aquesta publicació ha estat cofinançada pel Programa de Drets, Igualtat i Ciutadania de la Unió Europea (2014-2020).

El contingut d'aquesta publicació representa únicament l'opinió dels autors i és de la seva exclusiva responsabilitat. La Comissió Europea no accepta cap responsabilitat per l'ús que es pugui fer de la informació que conté.

Queda prohibit reproduir o transmetre qualsevol part d'aquesta publicació amb finalitats comercials, en cap forma ni per cap mitjà, sense el permís per escrit d'AIDOS. La reproducció del material d'aquesta publicació s'autoritza només amb finalitats educatives no comercials i sempre que se citi la font correctament.

Primera edició, octubre de 2021

Construint un entorn
educatiu **inclusiu** en
qüestió de gènere

ÍNDEX

1. El projecte <i>Mind the Gap</i>	3
2. Prefaci	6
3. Què són els estereotips de gènere i quin impacte tenen?	8
4. Desconstruint estereotips de gènere	14
5. El currículum escolar oficial	22
6. El currículum escolar ocult	28
7. Estereotips de gènere a través del llenguatge i del binarisme de gènere ...	32
8. L'educació física i l'esport	37

1 EL PROJECTE MIND THE GAP

M*ind the Gap: un pas endavant per la igualtat de gènere* (2021-2022) és un projecte cofinançat pel Programa de Drets, Igualtat i Ciutadania de la Unió Europea, coordinat per l'Associazione Italiana Donne per lo Sviluppo (AIDOS), d'Itàlia, en col·laboració amb l'Associação para Planeamento Familiar (APF), de Portugal, la Xarxa Europea END FGM (The End FGM European Network), que té la seu a Bèlgica i treballa a l'àmbit de la Unió Europea, i Médicos del Mundo, d'Espanya.

L'objectiu general d'aquest projecte és contribuir a **abordar els estereotips de gènere en l'ensenyament** a Itàlia, Espanya i Portugal, i reduir així la influència de les expectatives de gènere en les opcions que tenen els i les joves en els entorns educatius, laborals i socials. L'objectiu específic del projecte és enfortir la capacitat dels professionals, i també altres adults que estiguin en contacte amb infants, perquè puguin identificar i abordar els estereotips de gènere dins l'educació.

Una part d'aquest projecte parteix de l'anterior projecte **Gender ABC**, finançat per la Unió Europea, que va ser dut a terme per totes les seves entitats sòcies des del 2018 fins al 2020 i en el marc del qual es van desenvolupar **divuit mòduls didàctics centrats en la prevenció de la violència de gènere en l'àmbit educatiu**.

AIDOS, Itàlia → www.aidos.it

AIDOS treballa per construir, promoure i protegir els drets, la dignitat, el benestar, la llibertat d'elecció i l'empoderament de dones i nenes mitjançant programes focalitzats en quatre àrees específiques: salut i drets sexuals i reproductius, empoderament econòmic, dret a l'educació i desenvolupament de capacitats. Durant dècades, l'associació ha posat en marxa projectes d'ensenyament i formació a Itàlia, Àfrica, Àsia i Amèrica Llatina amb un enfocament participatiu, sensibilització de gènere i de cultura, i que permet involucrar-hi tot els comunitat educativa importants (alumnat, famílies, professorat, institucions).

APF, Portugal → www.apf.pt

Associação para o Planeamento da Família (Associació de Planificació Familiar, APF) promou la salut, la lliure elecció, la igualtat de gènere i els drets a Portugal des de 1967. La seva missió és «ajudar les persones a prendre decisions lliures i conscients pel que fa a la seva vida sexual i reproductiva». L'APF és una organització de voluntariat composta per membres individuals i col·lectius, i forma part d'International Planned Parenthood Federation (IPPF), l'agència internacional més gran en el camp de la salut i els drets sexuals i reproductius.

End FGM EU Network → www.endfgm.eu

La Xarxa Europea End FGM (The End FGM European Network) és un conjunt de trenta-dues organitzacions nacionals que treballen en quinze països europeus i que s'han especialitzat en la problemàtica de la mutilació genital femenina (MGF). Aquesta xarxa funciona com a punt de trobada per a comunitats, entitats de la societat civil, responsables de la presa de decisions i altres agents rellevants a nivell europeu per tal d'interactuar, cooperar i unir forces per acabar amb totes les formes de MGF a Europa i més enllà de les seves fronteres. Posem al nucli del nostre treball les veus de la població per influir en els governs europeus i en els responsables polítics perquè treballin cap a l'eliminació de la MGF. Construïm la capacitat dels nostres membres, oferim espais per compartir experiències i creem col·laboracions.

Metges del Món, Espanya → www.medicosdelmundo.org

Metges del Món (MDM) és una ONG d'àmbit nacional que se centra en el accés de la salut per a totes les persones. Està vinculada a nivell nacional i regional amb altres organitzacions i treballa en estret contacte amb comunitats de persones migrades en catorze de les disset regions d'Espanya, amb programes de MGF en sis d'aquestes, com a organització sanitària, MDM manté sòlides connexions amb els serveis de salut nacionals i regionals a l'Estat espanyol i compta amb molta experiència amb les comunitats de migrants a través dels seus mediadors i mediarores interculturals.

2 PREFACI

En molts Estats membre de la Unió Europea, les percepcions estereotipades de gènere influeixen en l'educació, la professió i la vida dels i les joves. Les noies que cursen estudis d'educació, salut i humanitats són el doble en comparació amb els nois¹ i molt sovint escullen professions docents i assistencials, que normalment són menys valorades i pitjor remunerades, cosa que augmenta la bretxa salarial de la Unió Europea (16%).² La falta de dones contractades a jornada completa (16%) a tots els països de la Unió Europea també es deu a la desproporció entre dones i homes en les tasques domèstiques i les responsabilitats de cura.³ Els estereotips de gènere no només causen desigualtats en l'accés al treball o a l'educació, sinó que també alimenten la violència masclista en totes les seves formes i interaccionen amb altres discriminacions i violències basades en categories socials com ara religió, raça,⁴ context socioeconòmic, discapacitat, identitat de gènere i orientació sexual, la qual cosa priva els i les joves de viure en una societat segura i inclusiva.

L'Institut Europeu per a la Igualtat de Gènere (IEIG) i l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) assenyalen que els entorns educatius són espais ideals per trencar els estereotips de gènere des de la infantesa. Els llibres de text no equitatius pel que fa al gènere, així com les actituds del professorat, influeixen en les opcions de carrera de l'alumnat i també en les seves oportunitats laborals.⁵ No obstant això, en molts països de la Unió Europea, els compromisos, les pautes i les recomanacions governamentals per promoure la igualtat de gènere en el sector de l'ensenyament encara no s'han aplicat plenament i el personal escolar no té formació en aquest aspecte. El professorat i la resta de personal educatiu no disposen de les eines necessàries per desconstruir efectivament els estereotips de gènere i contrarestar les expectatives de gènere nocives que les famílies, els companys de feina, els sistemes educatius, els mitjans de comunicació, les religions i la societat en general perpetuen de manera contínua (i de vegades inconscientment).

Aquest manual s'adreça a mestres i professorat d'educació primària i secundària, a personal educatiu de sistemes no formals i a estudiants de les universitats de ciències pedagògiques, educatives i formatives. Té l'objectiu de proporcionar-los un conjunt d'eines útils que podran utilitzar quan treballin amb joves a l'hora de promoure la igualtat de gènere, prevenir la violència masclista, millorar la capacitat de l'alumnat per explorar tot el seu potencial i crear un entorn educatiu inclusiu i equitatiu per a tothom. No pretén ser un manual exhaustiu per llegir només una vegada i després abandonar-lo al

prestatge, sinó una eina lleugera que es pot guardar a la butxaca i consultar-la sempre que sigui necessari. **Una guia per al canvi.**

VIURE EN IGUALTAT

Aquest manual va acompanyat de la baralla de cartes "Viure en igualtat", que està destinada a permetre al personal educador i persones adultes en general fomentar la igualtat real entre els nens i les nenes, ja sigui en la distribució de les tasques domèstiques quotidianes o en la forma en què s'utilitza el temps lliure.

Els nens i les nenes absorbeixen les actituds i comportaments que veuen (o no veuen) en la seva família, així com al professorat i altres persones que coneixen. A el fer-ho, incorporen actituds i comportaments que poden modelar la seva pròpia personalitat. Sovint, els exemples que veuen mostren una societat justa i igualitària on les persones ens tractem amb respecte i compartim tasques domèstiques, treballs i formes de gaudir del nostre temps lliure, una societat on totes les persones reben les mateixes oportunitats, sense importar el sexe o qualsevol altra diferència. Però de vegades aquesta no és la imatge que reben.

El joc de cartes presentat té com a objectiu ajudar a crear una societat on es comparteixin les tasques necessàries perquè les persones creixin i es converteixin en membres plens de la societat actual. Dirigides a menors de tres anys en endavant, les il·lustracions fan que sigui divertit i fàcil perquè els nens i les nenes puguin identificar les accions reflectides en les targetes. Les instruccions per jugar al joc de cartes es proporcionen a la caixa.

3 QUÈ SÓN ELS ESTEREOTIPS DE GÈNERE I QUIN IMPACTE TENEN?

Des de la nostra infantesa primerenca, i fins i tot abans de néixer, se'ns envolta i se'ns influeix per estereotips de gènere. Però què són els estereotips de gènere? **Els estereotips de gènere són generalitzacions sobre el que s'espera d'homes i dones en un context social concret.** Per exemple, se sol esperar que a les nenes els agradin les nines, i que els nois es diverteixin amb jocs de construcció. Es concep d'entrada que els nois han de ser forts, inquietos i durs, mentre que les noies s'han de mostrar tranquil·les, calmades i sensibles. Els estereotips de gènere són idees simplificades en excés no només sobre gustos, actituds i comportaments, sinó també sobre habilitats i ambicions i, per això, defineixen els nostres rols socials. Així doncs, quan entren al sistema escolar, sovint es pressuposa que les noies seran millors en les assignatures humanístiques (i que seran les seves preferides), mentre que els nois tindran aptituds per a les ciències i les matemàtiques. Aquestes idees no tenen cap base biològica i són producte únicament de reiterades expectatives socials i de la seva influència en els individus (vegeu «El cervell de gènere» a la pàgina 20). Els estereotips de gènere varien segons els períodes històrics i contextos culturals i, per tant, poden canviar al llarg del temps i en funció dels llocs.

SEXE I GÈNERE

Segons l'Institut Europeu per a la Igualtat de Gènere:

El **sexe** fa referència a les característiques biològiques i fisiològiques que caracteritzen els humans com a dones o homes. Si bé aquests trets biològics no s'exclouen mútuament, ja que hi ha individus que en posseeixen dels dos grups, sí que tendeixen a diferenciar els humans com a femelles o mascles.

El **gènere** fa referència als atributs i les oportunitats socials associats a l'individu femení i masculí i a les relacions entre dones i homes i noies i nois, així com a les relacions entre dones i entre homes. Aquests atributs, oportunitats i relacions es construeixen socialment i s'aprenen a través de processos de socialització. Són contextuals, temporals i canviants. El gènere determina què s'espera, es permet i es valora en una dona o un home en un

context determinat. En la majoria de societats, hi ha diferències i desigualtats entre dones i homes pel que fa a les responsabilitats assignades, les activitats realitzades, l'accés i el control de recursos, així com a les oportunitats de presa de decisions. El gènere forma part del que entenem per context sociocultural més ampli. Altres criteris importants que s'utilitzen per fer l'anàlisi sociocultural inclouen la classe, la raça, el grau de pobresa, el grup ètnic i l'edat.

Institut Europeu per a la Igualtat de Gènere (IEIG) - [Glossary & Thesaurus](#)

Aquestes primeres indicacions sobre allò que ens ha d'agradar, allò que ens hem d'assemblar i allò pel qual hem de tenir aptituds en realitat són **reforçades constantment per diferents àmbits de la societat** (sovint tots): família, amistats, comunitats, mitjans de comunicació, líders religiosos i polítics. A més, solen anar acompanyades d'altres expectatives, com ara altres estereotips dictats per les societats, moltes vegades lligats a discriminacions conscients i inconscients basades en el context socioeconòmic, la religió, la raça, etc. D'entrada pot semblar que les opinions fonamentades en aquestes generalitzacions ajudin a estalviar temps i energia, però al final no aconsegueixen captar la riquesa de trets i habilitats de les persones i en limiten els seus drets.

L'impacte que tenen els estereotips de gènere en les persones és considerable i pot arribar a afectar la seva salut i la seva vida. Aquest impacte pot veure's agreujat per altres formes de discriminació, com el racisme.

La bretxa de gènere és molt evident en l'educació superior. Segons l'Eurostat, «els camps dominats pels homes són els les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (en què els homes representen el 81% dels graduats) i els de l'Enginyeria, la Fabricació i la Construcció (73%). D'altra banda, quatre de cada cinc titulats en Educació són dones (80%). Un altre camp que és predominantment femení és el de la Salut i el Benestar, amb un 74% de dones graduades». **Aquesta bretxa es reflecteix més endavant en el mercat laboral**, especialment perquè estudiar matèries de STEM sovint garanteix trobar una feina ben remunerada, mentre que és molt habitual que els sous dels sectors socials i educatius siguin baixos. A tot arreu es paga menys a les dones, que són més propenses a estar a l'atur, a no tenir feines amb salaris alts i a treballar amb més freqüència a mitja jornada. Les dones també es troben amb barreres per accedir al mercat laboral i mantenir-s'hi.

A tota la Unió Europea, les dones guanyen una mitjana de 86 cèntims per cada euro que guanya un home

El fet de no motivar les noies a adquirir habilitats matemàtiques sòlides o a no jugar a jocs de construcció genera un impacte que no s'atura ni a l'escola ni a la feina. Les persones que no adquireixen un bon nivell de càlcul numèric durant l'educació primària tenen menys probabilitats de negociar el seu salari i d'accedir, més endavant a la vida,⁷ als seus drets, incloent-hi el dret de prendre decisions informades pel que fa a la salut, la representació política i la **ciutadania** en general. Els i les joves que no juguen mai a jocs, com ara blocs de construcció o el *tangram*, tenen menys probabilitats de desenvolupar **consciència espacial**, que és una capacitat que normalment s'adquireix a una edat primerenca i que consisteix a ser conscient d'on es troba el propi cos en l'espai en relació amb objectes o altres persones. La percepció de l'espai també influeix en el nostre pensament i en com organitzem i connectem els pensaments i les experiències. Un menor ús d'ordinadors també reforça aquesta manca d'habilitats espacials i, a més, crea una **bretxa digital** de gènere.⁸ Al mateix temps, que no s'incentivi els nois a jugar amb nines o a altres jocs que permetin desenvolupar tècniques de narració (*storytelling*) i explorar emocions redueix la seva capacitat per expressar verbalment com se senten, com afronten la ira i com construeixen relacions basades en el diàleg i l'intercanvi.

Com hem vist, els estereotips de gènere no només decideixen quins sectors poden interessar a les persones, sinó també els seus suposats comportaments i actituds. Aquestes expectatives de gènere també influeixen significativament en la vida futura dels i les joves. Una dona a la qual des de petita i durant tota la vida se li ha repetit que, per ser dona, ha de callar i no discutir, podria veure afectada negativament la seva capacitat per valorar els seus drets, mentre que un home que sempre ha sentit que «els nois es comporten com a nois» probablement pensarà que està autoritzat a ser agressiu, insensible i, fins i tot, violent. El llenguatge sexista (que inclou expressions com «és un faldiller» o «és una provocadora» a les quals estem acostumats des de petits) té associada la idea que un home que té moltes parelles és fabulós, mentre que per a una dona aquest mateix fet es vincula amb no ser una bona persona. Aquests estereotips són l'origen d'abusos habituals, com ara humiliar les dones i tractar-les de prostitutes pel seu comportament o desitjos sexuals (*slut-shaming*) i de l'assetjament de carrer o altres agressions verbals, físiques i sexuals. A més, la idea de l'amor romàntic (construït a través d'elements culturals com pel·lícules, llibres, música i mitjans de comunicació) sovint no es basa en la igualtat de rols, la confiança i el respecte mutu; al contrari, perdona l'assetjament, el control i l'abús psicològic, i justifica i alimenta la **violència de gènere**. Moltes expressions estereotipades de gènere també transmeten la idea que les

dones són irracionals i que necessiten un control per part dels homes pel que fa al seu comportament en els àmbits sexual, familiar, social i econòmic. Aquests estereotips es relacionen amb diverses formes de violència masclista (com el matrimoni infantil i forçat, la mutilació genital femenina, i la prohibició d'accedir a l'educació, al mercat laboral, als recursos i a la propietat), que es veuen reforçades i perpetuades pel patriarcat i el racisme.

VIOLÈNCIA DE GÈNERE

La violència de gènere és un fenomen profundament arrelat en la desigualtat de gènere i continua sent una de les violacions dels drets humans més destacades de totes les societats. La violència de gènere és la violència dirigida contra una persona pel seu gènere. I encara que homes i dones pateixen violències, la violència de gènere s'exerceix sobre dones pel sol fet de ser-ho.

Aquest tipus de violència inclou la pressió psicològica, l'abús físic o sexual, l'abús socioeconòmic, la discriminació i l'explotació de gènere i pot manifestar-se com la denegació de recursos o l'accés a serveis. Això significa que la violència no és necessàriament física.

A la Unió Europea, des dels 15 anys:

1 de cada 3 dones ha experimentat violència física i/o sexual

1 de cada 2 dones ha experimentat assetjament sexual

1 de cada 20 dones ha estat violada

1 de cada 5 dones ha experimentat alguna persecució⁹

▶ 3. Què són els estereotips de gènere i quin impacte tenen? ◀

Les imatges estereotipades d'homes asseguts al sofà llegint el diari mentre les dones cuinen, fan tasques domèstiques i ajuden els nens amb els deures perpetuen la idea de **rols de gènere desiguals dins de la parella i la família** i, a la seva vegada, alimentaran les desigualtats laborals en un cicle sense fi: les dones no poden avançar en la seva carrera professional perquè la càrrega domèstica és massa pesada i, per tant, continuaran tenint cura de la casa i dels fills i filles perquè treballen (o guanyen) menys. Aquests desequilibris estan tan arrelats en la nostra societat que sovint fins i tot continuen existint quan la dona treballa les mateixes hores i porta a casa el mateix salari que l'home.

Abans de l'esclat de la COVID-19, les dones de la Unió Europea destinaven cada setmana una mitjana de tretze hores més que els homes a la cura de familiars i realització de tasques domèstiques no remunerades¹⁰

Un altre aspecte important dels estereotips de gènere és la **identitat de gènere i l'orientació sexual**. Les expectatives estereotipades moltes vegades inclouen esperar que totes les persones són cisgènere i heterosexuales. En realitat, les persones poden ser cisgènere (la seva identitat de gènere coincideix amb el sexe i el gènere que se'ls va assignar en néixer), o transgènere (el seu gènere no s'ajusta al sexe al qual se'ls va assignar en néixer), o poden ser no binàries (el seu gènere no és rigorosament ni masculí ni femení) i poden ser lesbianes, gais, bisexuals o ser lliures de qüestionar la seva sexualitat. Per a les persones LGBTQI+, i especialment per als infants, els estereotips de gènere poden provocar dificultats addicionals, ansietat, falta d'autoestima i altres conseqüències molt greus que afecten la salut mental i l'èxit acadèmic.

D'altra banda, desconstruir els estereotips de gènere, disminuir la bretxa de gènere i **construir una societat igualitària aportaria incomptables beneficis**. No només permetria que totes les persones poguessin gaudir de les seves pròpies inclinacions personals, explotar tot el seu potencial i evitar que patissin problemes psicològics causats per la pressió social, sinó que també reduiria dràsticament les xifres relacionades amb totes les formes de violència de gènere, la qual comporta un cost social enorme.¹¹ En altres paraules, aportaria beneficis a les persones i a la societat en conjunt.

3. Què són els estereotips de gènere i quin impacte tenen? ◀

IGUALTAT DE GÈNERE

Implica que els éssers humans són lliures de desenvolupar les seves habilitats personals i de prendre decisions sense els límits establerts per rols de gènere estrictes. També significa que els diferents comportaments, aspiracions i necessitats de dones i homes siguin considerats, valorats i afavorits per igual.

Tots els estats membre han signat el Conveni del Consell d'Europa amb el propòsit de prevenir i combatre la violència contra la dona i la violència domèstica (el **Conveni d'Istanbul**), el qual estableix les normes vinculants per abordar eficaçment la violència masclista, i vint-i-un d'ells l'han ratificat. A més, la majoria dels estats membre disposen de documents oficials, pautes i plans d'acció per abordar aquestes problemàtiques a nivell nacional.

L'**estratègia de la Unió Europea per a la igualtat de gènere 2020-2025** enumera un conjunt d'accions per cinc anys i es compromet a garantir que la Comissió inclogui una perspectiva d'igualtat en tots els àmbits polítics de la Unió Europea.

PER SABER-NE MÉS →

1) Comissió Europea, informe de 2021 sobre la igualtat de gènere a la Unió Europea. Disponible a:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/annual_report_ge_2021_en.pdf

2) Servei de Recerca Parlamentària Europea, *Violence against women in the EU: State of play*, 2019, p. 2. Disponible a:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630296/EPRS_BRI\(2018\)630296_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630296/EPRS_BRI(2018)630296_EN.pdf)

4 DESCONSTRUINT ESTEREOTIPS DE GÈNERE

Tot i ser a la mateixa aula, llegir el mateix llibre de text i escoltar el mateix professor, els nois i les noies reben educacions molt diferents.¹²

El professorat és responsable d'escollir quins continguts s'inclouen en el currículum escolar i de com s'han de traslladar als estudiants. Existeix un consens creixent sobre la necessitat de negociar el currículum amb l'alumnat. Un currículum escolar amb perspectiva de gènere ha d'aportar més informació sobre el context i el tema de les qüestions de gènere.

Els estereotips de gènere afecten negativament tant les nenes com els nens. Limiten la seva llibertat a l'hora de desenvolupar tot el seu potencial ja des de l'escola, durant la trajectòria acadèmica i a la seva personal i social. Els i les joves experimenten les conseqüències nocives dels estereotips des d'edats molt primerenques. Alguns exemples d'això són el fet que les noies es preocupin en excés per la seva imatge corporal; que un nen o nena rebí assetjament per no complir amb les idees estereotipades del seu gènere; que els infants que no s'ajustin als estereotips de gènere experimentin sentiments negatius cap a ells mateixos... La violència de gènere s'inicia en edats

El professorat i el personal educatiu tenen la capacitat de crear **una escola oberta a la diversitat**. Com veurem, el gènere s'aprèn, i, per tant, es pot desaprendre; tenir-ne consciència és el primer pas en aquest recorregut. Cal que els professionals comprenguin i afrontin els seus propis prejudicis de gènere (sovint inconscients) per tal de desafiar-los. Com més professorat se sensibilitzin sobre dels estereotips de gènere, més podran combatre els seus efectes. Han de ser conscients que la conducta docent també està influenciada per la formació que van rebre el professorat. És necessari que els sistemes educatius afrontin **la segregació de gènere en els camps acadèmics**.

molt més precoces del que es pensava.

A *The ABC of Gender Equality in Education: Aptitude, Behavior, Confidence*, un extens estudi realitzat per l'OCDE el 2015 i en el què participaven seixanta-cinc països, un equip d'investigadors va analitzar les habilitats i els coneixements dels i les estudiants de quinze anys en lectura, matemàtiques i ciències des d'un punt de vista orientat al gènere. Van descobrir conclusions importants en els resultats escolars:

- Tot i que en general les noies són millors en totes les habilitats i superen de llarg els nois en lectura, els nois tenen un millor rendiment en matemàtiques i ciències, àrees en què assoleixen qualificacions més altes.
- Les noies mostren una manca de confiança cap a les matemàtiques i no consideren estudiar una carrera d'enginyeria o d'informàtica, que són camps amb molta demanda laboral i bones remuneracions (són les anomenades disciplines STEM: ciències, tecnologia, enginyeria i matemàtiques).
- Les famílies tendeixen a esperar que els seus fills, més que les filles, accedeixin a una carrera de STEM, fins i tot quan els nens i les nenes demostren per igual un bon rendiment escolar.

Segons aquests resultats, **els nois i les noies trien àrees acadèmiques diferents** (STEM els homes, i humanitats

★ Cal que el professorat doni suport a les nenes per tractar la seva preocupació cap a les matemàtiques, així com adquirir més confiança en l'àrea STEM. ★

El professorat pot abordar aquest problema demanant a l'alumnat que escrigui o parli sobre les inquietuds relacionades amb les matemàtiques. Aquesta actitud pot servir per millorar el rendiment en les ciències i alleujar l'ansietat que les noies puguin sentir en aquest camp. Una tècnica útil pot ser augmentar gradualment la dificultat o la complexitat dels exercicis matemàtics, la qual cosa permetria a les estudiants sentir-s'hi més còmodes.

Ningú neix amb la capacitat de ser bo en matemàtiques; pot canviar amb el pas del temps i molts factors poden influenciar-la. Si el professorat és més conscient de la preocupació que senten les nenes en aquest camp, pot centrar-se en motivar-les i trobar possibles estratègies.

No podem posposar més la revisió dels estereotips masculins i els models a seguir per als nois. Explicar les implicacions socials d'afirmacions com «les noies no es barallen» o «els nois no ploren» pot facilitar l'abordatge dels valors més habituals sobre homes i dones. El personal educatiu ha d'assumir la responsabilitat d'ensenyar els nois a ser més sensibles i empàtics i a desenvolupar la seva capacitat d'expressar emocions. Aquesta és una base fonamental per prevenir la violència de gènere.

QUINA ÉS LA SITUACIÓ ACTUAL...

les dones), amb la qual cosa es crea una autèntica «segregació de gènere entre camps d'estudi».

Un gran nombre d'investigacions assenyalen que hi ha diferències de gènere en **l'autovaloració de la intel·ligència** entre els i les estudiants, en què les dones s'atorguen sistemàticament puntuacions més baixes a la seva pròpia intel·ligència que a la dels seus homòlegs masculins.¹³

D'altra banda, molts estudis revelen que les noies expressen millor les habilitats emocionals. A *Gender Differences in Emotion Expression in Children*,¹⁴ els investigadors observen que les nenes manifesten emocions més positives i sentiments més interns (tristesa, ansietat, simpatia) que els nois, els quals mostren emocions més externes (ira) que elles. **Les diferències de gènere en les emocions positives** són més pronunciades a mesura que augmenta l'edat, ja que les nenes mostren emocions més positives que els nens abans de l'adolescència: «Refranyats com "els nois no ploren" i "les nenes callades són més maques" reflecteixen les expectatives culturals pel que fa a les noies, les quals exterioritzen alegria o tristesa, mentre que els nois són forts i serens, i poden mostrar ràbia si és necessari. Aquestes creences també apareixen en estudis que qüestionen adults i nens sobre les seves expectatives quant a l'expressivitat emocional de dones i homes i, fins a cert punt, a estudis que pregunten a les persones sobre elles mateixes».

...I COM LA PODEM CANVIAR

El cervell és plàstic, de manera que diferents experiències el modularan: si ets bo en alguna cosa, gaudeixes més fent-ho. Per consolidar aquesta creença, cal que les escoles proporcionin exemples positius de dones en àrees STEM, des del passat fins al present.

Les escoles també haurien de proposar als nois models positius, no agressius i orientats a la família, i això pot ser clau per desafiar els estereotips masculins. La **importància dels models a seguir** per a establir identitat i autoestima a totes les edats es fa palesa tant en els estudis socials com en els cognitius.

L'adolescència és un període de canvis que ve acompanyat de fortes expectatives culturals i socials quant a comportaments adequats al gènere. En aquesta etapa, l'alumnat és susceptible de necessitar una orientació, tant emocional com psicològica, que recolzi les seves decisions acadèmiques i professionals. **Integrar el gènere en pràctiques d'assessorament i orientació** pot contribuir a promoure la igualtat de gènere en el procés d'aprenentatge i tenir un millor impacte en els resultats educatius. També pot garantir la llibertat d'elecció per a tothom sobre què es prefereix estudiar.

QUÈ HI PODEN FER EL PROFESSORAT I PERSONAL EDUCATIU?

- **Comprendre i tractar** els seus propis prejudicis de gènere.
- **Abordar** la segregació de gènere en els camps d'estudi: cal no presuposar que els i les estudiants són millors en una assignatura que en una altra només pel seu gènere, i encoratjar-los a explotar el seu potencial més enllà del que s'espera del seu gènere.
- **Parlar** amb els i les estudiants sobre les implicacions socials de les afirmacions estereotípiques i animar-los a desconstruir els rols negatius de gènere que alimenten la violència masclista.
- **Proporcionar** models positius més enllà de les expectatives de gènere: per exemple, dones en àrees STEM, els homes com a cuidadors de referència, persones transgènere com a treballadores en diversos camps, etc.
- **Integrar** el gènere en pràctiques d'orientació i assessorament.

Escriu altres activitats que puguis fer:

-
-
-
-

PROPOSTA DE RECURSOS I ACTIVITATS

Per desacreditar els estereotips de gènere i prevenir la violència masclista, el professorat pot dur a terme activitats participatives i interactives que afavoreixin la reflexió i l'intercanvi d'idees sobre aquests temes entre els i les estudiants. El **currículum educatiu Gender ABC** inclou un conjunt extens de mòduls per a l'educació primària i la secundària, així com una metodologia i un glossari per ajudar el professorat a abordar qüestions com els estereotips de gènere i les normes socials, l'empoderament i la comunicació, l'orientació sexual i la identitat de gènere, la violència de parella i la seguretat corporal. Es pot començar, per exemple, amb el mòdul sobre **«Normes socials i estereotips de gènere»**, disponible tant per a centres de **primària** com per de **secundària**.

→ Com es formen els estereotips, els prejudicis i la discriminació? En aquest vídeo podem veure com sorgeixen i la relació entre aquests tres aspectes:

 <https://www.youtube.com/watch?v=9TcX-Du8BQo>

→ “Dibuixant el gènere” és un projecte divulgatiu basat en el llibre Dibuixant el gènere, que té com a objectiu acostar les aportacions dels estudis de gènere a un públic ampli. El projecte està elaborat per Gerard Coll-Planas i Maria Vidal.

 <https://www.youtube.com/watch?v=0HJKzMTEzeU>

→ Es poden trencar els estereotips de gènere. En aquest vídeo es mostra la importància de fer-ho a l'àmbit educatiu:

 <https://youtu.be/FtGcYjr0gPc>

→ Es necessari abordar les masculinitats i transformar el discurs. En aquest vídeo es presenta la importància de realitzar els canvis necessaris:

 <https://youtu.be/BcleblmYm0A>

→ Interessant vídeo que ens mostra una realitat sobre la forma en que les persones es jutgen individualment. Dove es el propietari oficial d'aquest vídeo:

 <https://www.youtube.com/watch?v=sEsEYP7YQX4>

→ Dossier d'Igualtat i prevenció de violència de gènere. Educar en igualtat, contra els prejudicis i discriminació:

 <https://ligaeducacion.org/wp-content/uploads/2018/05/dossier1-igualdad.pdf>

↪ *Escriu les teves notes*

EL CERVELL DE GÈNERE

Els diversos camins del gènere, configurats per diferents habilitats que sorgeixen durant els anys escolars dels i les joves, ens porten a plantejar diverses preguntes:

Per què les noies i els nois assoleixen resultats educatius diferents i desenvolupen habilitats socials diferents?

Els cervells femenins i els masculins funcionen de maneres diferents?

Tenim habilitats innates en funció del sexe?

Tal com els neurocientífics indiquen en la gran majoria, el cervell sol ser proactiu. No només respon als estímuls, sinó que també genera prediccions. Els cervells són plàstics i mal·leables i, fins i tot en l'edat adulta, continuen canviant com a conseqüència de les accions que realitzem. «Els cervells reflecteixen la vida que han viscut, no només el sexe dels seus propietaris». ¹⁵ Tanmateix, des del moment del naixement, el cervell de les nenes i el dels nens poden agafar camins diferents. El desenvolupament del cervell es vincula amb l'entorn en què creix.

Els resultats educatius diferents i les habilitats socials diferents desenvolupades durant la infància i l'adolescència són qüestions socials: «Un món de gènere produirà cervells de gènere», i per això l'escola i l'ensenyament tenen una gran responsabilitat a l'hora de formar persones i d'instruir-les perquè siguin capaces de desenvolupar el seu potencial al màxim.

Si tenim en compte les habilitats espacials (com ara la lectura de mapes, el muntatge, la construcció i la manipulació d'objectes tridimensionals), els resultats de moltes investigacions revelen que els homes superen, de mitjana, les dones. Es tracta d'una diferència de sexe notable que aparentment és un indicatiu d'una aptitud innata de base biològica.

Però les experiències espacials (com ara jugar a jocs de construcció, a videojocs d'acció, i tenir aficions que impliquin processament espacial com construir cotxes o jugar a dards) són indicadors molt més apropiats per predir qui desenvoluparà una millor habilitat de pensament espacial. Quan comparem dones i homes que comparteixen nivells elevats d'experiència visuoespacial, desapareixen les diferències entre els dos grups. El que semblava una diferència de sexe resulta que en realitat sorgeix d'un altre lloc diferent: de les oportunitats que la societat i l'educació ofereixen als individus.

En el passat, la manera en què els infants de poca edat interaccionaven amb els adults es considerava innata. Encara avui, aquestes creences són poderoses. Per posar un cas, «les nenes parlen i fan contacte visual abans, mentre que els nens tendeixen a moure's més i a caminar abans que elles» es poden considerar exemples de respostes donades per la naturalesa. Contràriament a aquest pensament, aquestes habilitats s'aprenen a partir de les interaccions socials. Un estímul excessiu de jocs de mobilitat en els fills quan són petits podria restar-los temps dedicat al contacte cara a cara; d'altra banda, en estudis realitzats en una àmplia varietat de comunitats lingüístiques, es demostra que les mares tendeixen a comunicar-se verbalment més sovint amb les filles de petites. És evident que hi ha factors socials i culturals en joc. Segons les darreres investigacions en neurociència, podem afirmar que la fluïdesa verbal, la cognició espacial i la destresa matemàtica no són aptituds intrínseques associades al fet de ser nois o noies. Quan naixem, no hi ha evidència de cap mena de diferència de sexe al cervell. I els factors químics com les hormones tampoc no tenen la capacitat de determinar les divergències cerebrals o de comportament entre homes i dones. Les hormones exerceixen fortes influències en els processos biològics i determinen les diferències en l'aparell físic relatives a l'aparellament i la reproducció, però també són sensibles a l'entorn social. Per exemple, l'evidència de la plasticitat induïda socialment en els nivells de l'hormona de la testosterona mostra que el pare d'un nadó acabat de néixer i de qui és el cuidador principal tindrà un nivell de testosterona molt més baix que un altre pare que no és el cuidador principal del seu fill. I això demostra com de vinculades estan la natura i la criança dels fills.

5 EL CURRÍCULUM ESCOLAR OFICIAL

EL CURRÍCULUM ESCOLAR OFICIAL

El **currículum escolar oficial** és el conjunt d'objectius, continguts, recursos i avaluacions formulats per un govern o una institució educativa. Sovint s'hi observa una omissió de la diversitat en els continguts i recursos escolars. El currículum oficial també inclou llibres de text i materials d'aprenentatge, que representen una part significativa de la reproducció d'estereotips de gènere en tots els aspectes: terminologia, selecció d'imatges, figures històriques, referències..., i molts altres.

Glossari de la Reforma Educativa, 2015.

Els **llibres de text de primària** estan plens de normes i rols de gènere concrets, transmesos a través d'imatges i textos. Normalment, les imatges apareixen com a decoracions, tot i que representen molt més que això.¹⁶ Els llibres infantils són una font important d'estereotips de gènere perquè mostren als nens i nenes un model a partir del qual organitzen el seu comportament.

Així, als llibres de text hi podem observar l'existència d'un **simbolisme de gènere** específic:

- Els personatges femenins són relegats a l'àmbit privat.

Cal transformar els sistemes educatius perquè esdevinguin equitatius. El professorat i personal educatiu ha d'intentar desafiar els estereotips per ajudar a tothom a assolir el seu potencial.

La igualtat de gènere és només una de les moltes facetes del compromís amb un entorn escolar (i amb el món!) divers i inclusiu. Aquest compromís s'ha d'estendre per fer trontollar tots els altres biaixos en les escoles, com ara els relacionats amb la raça, la religió, la classe, la discriminació cap a persones amb diversitat funcional, etc. Per arribar a ser més inclusiu, el sistema educatiu ha d'esbrinar punt per punt totes les formes en què reproduceix els estereotips

- Els personatges masculins queden predominantment representats a l'àmbit públic.

- Es presenta les dones com a mares, esposes i cuidadores, majoritàriament confinades a l'entorn privat de la llar i al jardí.

- Els homes es veuen representats en un ampli ventall d'activitats, algunes d'interior, però sobretot aquelles associades amb entorns exteriors, és a dir, activitats al pati, al parc o a la platja. I participen activament en esports com el ciclisme, el futbol i el bàsquet.

- Algunes imatges, especialment les situades a l'entorn escolar (aula), projecten les nenes dins de rols marginals en contrast amb els nois, que apareixen com a individus assertius, intel·lectuals i amb capacitat de prendre decisions i d'assumir rols de lideratge.

- Estudis addicionals afirmen que no hi ha models femenins positius amb què les nenes puguin identificar-se.

- El biaix de gènere també representa els nois de forma negativa, retratant-los com a assetjadors i individus escandalosos, en contrast amb la cortesia i la gentilesa de les noies.

i actuar efectivament per eliminar-los i canviar-ne les pràctiques. El personal de l'escola pot aconseguir un gran impacte en l'acceptació i la inclusió: els i les joves que no se senten recolzats pel personal docent tenen quatre vegades més probabilitats d'abandonar abans l'educació que no pas els que reben un bon suport des de l'escola.¹⁷

Una bona manera d'ajudar a suprimir els estereotips de gènere és que el professorat analitzi els llibres didàctics i les lectures parant especial atenció a les imatges i als textos. També pot **escollir o produir materials d'aprenentatge amb perspectiva de gènere**.

En funció de cada curs escolar, es pot consultar tot el material d'aprenentatge per tal d'identificar:

- si representa les noies com a personatges forts, valents, intel·ligents, aventurers i amb capacitat per a solucionar problemes;
- si fa aparèixer nenes interessades en ciències, tecnologia i matemàtiques;
- si representa els nois com a individus amables, afectuosos, acollidors, cuidadors i respectuosos, i
- si s'incentiva els nois a expressar els seus sentiments.

QUINA ÉS LA SITUACIÓ ACTUAL...

A més a més, el contingut multicultural només es troba representat en una petita part de la literatura i dels llibres escolars. Tenint en compte que hi ha una gran absència de persones amb diversitat funcional, els llibres de text també testimonien la invisibilitat d'aquest col·lectiu dins la societat en general. Quan es representa la diversitat, sovint es fa a través d'estereotips racistes i discriminatoris cap a les persones amb diversitat funcional.

Als **llibres de text de secundària**, hi observem els mateixos problemes: la història està dominada per la narrativa masculina i hi ha una manca de dones influents que es presentin com a rellevants en les diferents matèries. El punt de vista és occidental, masculí, blanc i capaç físicament i mentalment, però tot està implícit i es transmet com a «natural». Els personatges quotidians expressen la seva identitat de gènere d'acord amb les normes específiques del seu gènere. I els individus amb altres característiques en queden marginats o absents.

...I COM LA PODEM CANVIAR

Així mateix, el professorat pot:

- Identificar els estereotips en els llibres juntament amb els i les estudiants, implicant-los en una avaluació crítica que també es pot aplicar a altres productes culturals.
- Crear les seves pròpies biblioteques amb perspectiva de gènere, inclouent-hi llibres que no reproduïen estereotips.
- Proveir l'aula d'una varietat de joguines i activitats dirigides a tots els nens i nenes i que els permetin explorar les seves preferències amb total llibertat.

La **desigualtat de gènere en la història**, com a fenomen mundial, és un tema susceptible de debatre en qualsevol època, sempre a partir de dades informatives adequades. La història és plena d'exemples de persones de gèneres diversos en totes les cultures i religions d'arreu del món. La cronologia de **l'activisme i de l'emancipació de les dones** durant els darrers segles és un tema clau a tenir en compte per comprendre les conseqüències i l'impacte d'aquests moviments. Una opció és que el currículum escolar inclogui **exemples a seguir** a través dels llibres (poden ser biografies o bé relats ficticis) que mostrin un ventall ampli d'ocupacions i assoliments per a tots els gèneres. Fins i tot, explorar formes artístiques, mitjans de comunicació i cultura popular és una bona manera de

...I COM LA PODEM CANVIAR

descobrir continguts i missatges relacionats amb el gènere. Així, els estudiants podran comparar, analitzar i interpretar els resultats posant-los en comú amb els seus companys de classe. Aquestes activitats poden tenir un impacte positiu en el desenvolupament de moltes habilitats.

QUÈ HI PODEN FER EL PROFESSORAT I PERSONAL EDUCATIU?

- **Consultar** els llibres de text i detectar-hi estereotips de gènere.
- **Organitzar** una biblioteca inclusiva amb sensibilització de gènere.
- **Treballar** amb infants en la identificació d'estereotips de gènere en llibres i productes culturals.
- **Encoratjar** els nens i nenes a jugar amb diversitat de joguines.
- **Incloure** models de gènere diversos al currículum escolar.

Escriu altres activitats que puguis fer:

-
-
-
-
-

PROPOSTA DE RECURSOS I ACTIVITATS

Actualment hi ha moltes editorials en multitud de països que publiquen llibres que desafien els estereotips; aquests llibres mereixen un lloc a l'aula i a les biblioteques escolars.

En les activitats educatives, és important que hi hagi joguines dirigides a tothom i que les activitats estiguin obertes a totes les persones.

Els jocs de construcció, els peluixos, el material artístic, l'equipament esportiu, les figures de superherois, els jocs de te, els cotxes, les nines, etc., han d'estar a l'abast de tothom. A més, combinar de tant en tant totes aquestes opcions afegeix una gran varietat perquè nens i nenes tinguin l'oportunitat de descobrir i adquirir experiències.

→ Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere del Govern de la Generalitat de Catalunya 2019-2022.

 https://dones.gencat.cat/web/.content/02_institut/10-pla_interdepartamental/Pla_Estrategic_2019_2022.pdf

→ Coeduca't amb el currículum

 <https://www.youtube.com/watch?v=AJnfGQNOLTA>

→ GUIA INICIAL > Com crear una comissió de gènere a la teva escola o institut?

 <http://www.escolesfeministes.org/2020/10/20/guia-inicial-com-crear-una-comissio-de-genere-a-la-teva-escola-o-institut/>

→ Claus reflexives sobre l'educació sexual_Presentació de les guies per a professionals

 <http://www.escolesfeministes.org/2020/10/20/guia-inicial-com-crear-una-comissio-de-genere-a-la-teva-escola-o-institut/>

→ Patis coeducatius. Guia per a la transformació feminista dels espais escolars

 <https://vimeo.com/335080465>

Escriu les teves notes

---

6 EL CURRÍCULUM ESCOLAR OCULT

EL CURRÍCULUM ESCOLAR OCULT

El «**currículum escolar ocult**» fa referència a les lliçons, valors i perspectives no escrites, no oficials i sovint no desitjades que s'alumnat aprenen a l'escola. Mentre que el currículum «regulat» el formen els cursos, les lliçons i les activitats d'aprenentatge en què participen els i les estudiants, així com els coneixements i habilitats que el personal educatiu ensenya intencionadament a l'alumnat, el currículum ocult consisteix en missatges acadèmics, socials i culturals no expressats o implícits que es transmeten als i les estudiants quan són a l'escola.

Glossari de la Reforma Educativa, 2015.

El que el professorat diu i no diu, el seu llenguatge corporal, les accions que realitzen i a qui interpel·len conformen un currículum ocult que és més poderós que qualsevol lliçó de llibre de text.

A través del currículum ocult, el professorat i el personal educatiu validen inconscientment normes i estereotips de gènere. Per exemple, el professorat tendeix a fer compliments a les noies per la seva aparença i la seva actitud atenta, mentre que elogia els nois per la seva força física. Aquest tipus d'interacció reforça un dels estereotips de gènere més comuns, encara que no hi hagi una intenció conscient per part del professorat i personal educatiu que els impulsi a fer-ho.

Les metodologies d'ensenyament poden servir per construir un espai més inclusiu a les escoles.

Fomentar un **enfocament participatiu** a l'aula permet els i les joves d'assumir un paper actiu en el seu propi procés d'aprenentatge. Algunes de les àrees que podrien beneficiar-se gràcies a enfocaments més actius són l'alfabetització emocional, les habilitats interpersonals o socials, el pensament crític i les habilitats de ciutadania. Les diferents metodologies se centraran en el desenvolupament d'habilitats diverses: establir connexions, fer preguntes i explorar punts de vista constitueixen estratègies que incrementen

Grace i Gravestock (2009), en la seva investigació titulada *Inclusió i diversitat: satisfer les necessitats de tots els estudiants*, van observar les interaccions del professorat a l'aula i van descobrir que:

- Interpel·len més freqüentment estudiants masculins.
- Deixen més temps per respondre una pregunta quan l'estudiant és un noi.
- Fan més contacte visual amb els nois just després de les preguntes.
- Tendeixen a recordar-se millor dels noms dels estudiants masculins.
- Utilitzen aquests noms quan s'adrecen a estudiants masculins.
- Incorporen les aportacions dels estudiants masculins en els debats a classe.
- Interrompen les estudiants femenines abans d'acabar la seva resposta.
- Formulen als nois més preguntes que requereixen un pensament crític «d'ordre superior» en comptes de demanar-los fets «d'ordre inferior».

El currículum ocult es fa present precisament perquè és inconscient. És cabdal, doncs, pensar conscientment sobre les interaccions que tenen lloc a l'aula i tenir en compte l'espai que hi ocupen les noies i els nois.

ten l'autoconfiança i contribueixen a la creació d'un entorn lliure de censura.

Cal que l'aula sigui un lloc segur per compartir idees i vivències. Els debats amb els i les estudiants s'han d'abordar amb sensibilitat tot considerant **els contextos i les experiències de cada estudiant**. Per exemple, el gènere pot ser un tema delicat per a **algunes persones que potser no s'identifiquen amb cap gènere**, o pot esdevenir una «qüestió controvertida», que evoca sentiments i opinions intenses que afecten el context social, cultural i econòmic de les persones. És important adoptar sempre enfocament inclusiu, sobretot quan s'aborden temes delicats com poden ser aquests.

En les activitats de classe, és possible que el professorat i personal educatiu opti per **dividir l'alumnat en grups de nois i noies**. Aquesta actitud podria reforçar una visió binària de gènere, tot i que, en alguns casos, la idoneïtat d'aquesta decisió podria dependre de l'objectiu de l'activitat; per exemple, resultaria apropiada a l'hora de fer-los practicar tasques o accions que normalment s'associen al sexe oposat (com ara que els nois entrenin l'habilitat de fer massatges i que les noies practiquin arts marcials).

QUÈ HI PODEN FER EL PROFESSORAT I PERSONAL EDUCATIU?

- **Considerar** el context individual de cada estudiant.
- **Tenir en compte** les persones que no s'identifiquen amb un gènere específic.
- **Qüestionar** la conveniència de dividir els i les estudiants en grups de nois i noies.
- **Fomentar** un enfocament participatiu.
- **Plantejar** preguntes, en comptes de fer servir afirmacions, per estimular una comprensió més profunda de les coses:
  - A tots els nois els agraden les mateixes coses?
  - A totes les noies els agraden les mateixes coses?
  - Als nois i a les noies els poden agradar les mateixes coses?
  - Qui decideix què és per als nois i què per a les noies?
  - Com et sents si creus que altres persones parlen de tu?
  - Com et sents si t'agrada una cosa, però algú diu que no és per a tu?

PROPOSTA DE RECURSOS I ACTIVITATS

Per crear un espai segur en què l'alumnat comparteixi idees i experiències, el professorat pot dur a terme algunes de les activitats dels mòduls de Gender ABC. Per exemple, les activitats del mòdul de «**Cohesió de grup**» (pensat per a l'educació secundària, però que es pot adaptar fàcilment per a primària) resulten útils a l'hora de promoure la comunicació, fer coneixences i generar confiança dins del grup-classe.

El mòdul d'«**Orientació sexual i identitat de gènere**» (disponible tant per a l'educació **primària** com per a **secundària**) conté activitats per tractar aquests temes, emmarcant-los en un debat més ampli al voltant del respecte, la identitat, la no discriminació i la inclusió. Aquest mòdul també aborda formes específiques d'assetjament cap a les persones per raó de la seva orientació sexual i identitat de gènere.

→ El 'currículum ocult' i les minories a l'escola:

 <https://diarieducacio.cat/aprenentatgeservei/2018/09/25/el-curriculum-ocult-i-les-minories-a-lescola/>

→ La Guia Patis Coeducatius és una eina per la transformació feminista dels espais educatius. Constitueix una proposta metodològica pel canvi i la reflexió que ofereix eines per realitzar aquesta transformació de forma comunitària:

 https://issuu.com/patioscoeducativos/docs/libro-patioscoeducativos_09-04-2020_cast

→ En la mateixa línia que la guia, el següent conte "Les reines del pati, del llibre El futur és femení", narra un episodi real sobre la desigualtat que viuen les nenes i adolescents a l'àmbit educatiu:

 <https://www.youtube.com/watch?v=C913QHmzhSM>

→ Aquest article de la revista Hàbitat i Societat de la Universitat de Sevilla senyala l'oportunitat de transformació social que suposo la reorganització del pati de l'escola, un procés col·lectiu per la transformació social:

 <https://revistascientificas.us.es/index.php/HyS/article/download/5136/6032/21276>

→ La següent guia "Siete rompecuentos para siete noches" és un recurs didàctic de suport per fer un ús no sexista dels contes, redefinint els papers, personatges, històries, etc., des d'una perspectiva crítica:

 <https://web.ua.es/es/unidad-igualdad/secundando-la-igualdad/documentos/actua/educacion-infantil/siete-rompecuentos.pdf>

→ Per estimular l'actitud crítica del professorat i alumnat des d'una perspectiva de gènere, la Conselleria d'Educació de la Junta d'Andalusia ha elaborat aquesta guia titulada "Desmantant Disney":

 <https://www.juntadeandalucia.es/educacion/portals/delegate/content/ee937f43-8b0f-4d42-8752-71cf5519b0?seccion=recursosMateriales>

→ Les següents infografies ens donen consells sobre com fer les classes més inclusives des de la perspectiva de gènere:

 <https://tiempodeactuar.es/blog/como-hacer-tus-clases-mas-inclusivas-desde-la-perspectiva-de-genero/>

→ Per construir una pedagogia feminista per una ciutadania transformadora i contra-hegemònica:

 <https://forodeeducacion.com/ojs/index.php/fde/article/view/415>

7 ESTEREOTIPS DE GÈNERE A TRAVÉS DEL LLENGUATGE I DEL BINARISME DE GÈNERE

El llenguatge es reflecteix i influeix de manera molt poderosa en les actituds, el comportament i les percepcions.

Les formes lingüístiques més habituals causen l'efecte negatiu de fer desaparèixer la diversitat en les representacions mentals. Les opcions lèxiques de la comunicació quotidiana reproduïxen les asimetries socials d'estatus i de poder a favor de les persones masculines, blanques, occidentals i capaces físicament i mentalment.

En les llengües que tenen gènere gramatical, és comú i s'accepta fer servir noms o pronoms masculins per referir-se a tothom: homes, dones i persones transgènere i no binàries. La conseqüència és que el **plural masculí pot repercutir negativament en l'autoestima i configurar la identitat de les nenes, les dones i de totes aquelles persones que no tinguin una identitat masculina**. Per culpa dels estereotips de gènere que imposen que les dones siguin pures i que s'ocupin de la família, no hi ha cap versió masculina en l'ús lingüístic actual per a termes com «mare treballadora» o «dona d'èxit professional». A més, en molts idiomes no existeix cap equivalent masculí per a «senyoreta», cosa que suggereix que el fet de casar-se era (i a vegades encara és)

El llenguatge és de vital importància i pot influir en les actituds dels i les infants i joves.

L'ús d'un llenguatge inclusiu i amb perspectiva de gènere pot prevenir eficaçment les conseqüències perjudicials dels estereotips de gènere i promoure la igualtat entre les persones. El professorat i el personal educatiu **haurien d'utilitzar un llenguatge inclusiu a través d'una determinada manera de parlar i d'escriure que no discrimini un sexe, un gènere, una raça o una religió en particular i que no perpetui els estereotips de gènere ni el racisme**. Poden evitar l'ús del masculí genèric a partir de combinar diferents estratègies lingüístiques.

Algunes formes femenines no s'acaben d'acceptar perquè sonen malament i són gramaticalment incorrectes en alguns idiomes. Tanmateix, com **més paraules femenines o sensibles al gènere s'encunyen i s'utilitzen, més habituals i neutres ens sonaran pel simple fet d'estar-hi exposats**. La taxa d'igualtat de gènere és més elevada en països que parlen idiomes amb gènere neutre o que en què no hi ha flexió de gènere, que no pas en altres països que sí que n'hi ha.

A Suècia, el pronom de gènere neutre «hen» es va afegir als pronoms existents de tercera persona del singular, ell i

rellevant per a la condició de les dones, però no per als homes.

Així mateix, segons els estereotips de gènere més habituals, **els homes se solen descriure amb paraules que indiquen agència pròpia, i en canvi per a les dones s'apliquen paraules més comunitàries**. El llenguatge d'agent inclou paraules com «ambiciós», «directe», «assertiu», «intel·lectual», i el llenguatge comunitari inclou paraules més suaus com ara «útil», «cooperadora», «amable» i «solidària». Als mitjans de comunicació, és molt més freqüent veure que els homes adopten un paper de subjecte lògic i es descriuen com a més actius, mentre que les dones reben més sovint rols de víctima o de persones indefenses i es representen com a més passives i emocionals.

Sumat a tot això, els plans d'estudi escolars adopten sovint i majoritàriament una perspectiva limitada i assumeixen que tothom és cisgènere o heterosexual. En canvi, sabem que la realitat pot diferir considerablement d'aquesta visió i que l'orientació sexual i la identitat de gènere poden variar. La societat i els sistemes educatius es basen en la idea que només existeixen dos sexes biològics i dues categories de gènere (masculí o femení). Aquest sistema binari dicta estàndards per a moltes coses, com la roba que s'ha de vestir, les activitats i els comportaments. Alguns investigadors suggereixen que seria millor considerar el gènere com un espectre, en comptes de dues categories binàries. Tot i això, a les escoles sovint es duen a terme certes pràctiques que poden ser injustes o perjudicials per a alguns alumnat.

ella. Es va proposar aquest pronom per referir-se a persones desconegudes o irrellevants i també a persones que es classifiquen fora del gènere binari. Al principi, la majoria dels parlants suecs tenia actituds negatives cap a la nova paraula, però al cap de dos anys, la paraula s'utilitzava cada vegada més i les reaccions s'havien tornat més positives.

Cal fer arribar als i les infants i joves el missatge que si un determinat ús del llenguatge els fa sentir incòmodes, són lliures de compartir aquest sentiment i de reclamar una solució. **Els i les joves han de tenir l'oportunitat d'expressar com s'identifiquen o com es descriuen d'acord amb la seva sensibilitat de gènere.**

Per exemple:

- Una norma inflexible que obligui a vestir uniforme escolar i sense opcions *unisex*.
- No proporcionar vestuaris i lavabos que satisfacin les necessitats de tothom.
- Una escola que no protegeix els i les estudiants LGBTQI+ contra l'assetjament per part dels companys de classe.

QUÈ HI **PODEN FER** EL PROFESSORAT I PERSONAL EDUCATIU?

- **Referir-se** a l' alumnat com a «estudiants» o «l'alumnat», utilitzant un terme sense gènere per al grup, en lloc de «nois i noies».
- **Utilitzar** el pronom gramatical («ell» o «ella») amb què la persona vulgui ser associada.
- **Evitar** l'ús del maculí singular genèric de la següent manera:
  - Home: persona, individu.
  - Els homes: la població, la humanitat, la gent.
  - L'home comú: la persona mitjana.
  - El professorat: el professorat, el claustre, l'equip docent.
  - L'usuari: la persona usuària.
  - El policia: l'oficial de policia o l'agent de policia.
  - Els pilots i les hostesses: el personal de vol.
  - Actors: actor, actriu, repartiment.
- **Fer servir** les formes femenines quan sigui apropiat, encara que al principi puguin sonar malament.
- Quan la situació ho permeti, es poden utilitzar les formes dobles en comptes d'**utilitzar** la forma masculina genèrica (és a dir, «Els professors i les professores de la universitat», en comptes de simplement «Els professors de la universitat»).
- És preferible **utilitzar** expressions com «tothom» o «tot el grup» en comptes del masculí genèric «tots» quan es vulgui referir a un grup format per homes, dones i/o altres persones no binàries.
- **Parar atenció** als títols i als noms de professió: «Professor/a» o «Dr./Dra.» són preferibles a «Sr.», «Sra.» o «senyoreta».
- En situacions en què s'anomeni un home pel seu nom complet, s'ha de **fer** el mateix per a una dona: si s'anomena un polític masculí amb el seu nom complet, s'ha d'aplicar el mateix criteri per a una dona política (és a dir, Ursula Von Der Leyen, i no només «Ursula»).

PROPOSTA DE RECURSOS I ACTIVITATS

- Llenguatge per la igualtat a l'educació:
  - https://oficinaigualtat.uib.cat/digitalAssets/297/297562_llenguatge-per-la-igualtat-a-leducacio.pdf
- En aquest enllaç es poden trobar 5 Guies i una App per l'ús correcte del llenguatge inclusiu i la seva aplicació a l'aula, però també a casa:
  - <https://www.coeducandoenred.com/post/includapps>
- Les infografies utilitzades a l'apartat anterior també ens ajuden a fer les classes més inclusives des de la perspectiva de gènere:
  - <https://tiempodeactuar.es/blog/como-hacer-tus-clases-mas-inclusivas-desde-la-perspectiva-de-genero/>
- La Guia Patis Coeducatius és una eina per la transformació feminista dels espais educatius. Constitueix una proposta metodològica pel canvi i la reflexió que ofereix eines per realitzar aquesta transformació de forma comunitària:
  - https://issuu.com/patioscoeducativos/docs/libro-patioscoeducativos_09-04-2020_cast

↪ Escriu les teves notes

REDIBUIXA L'EQUILIBRI

Davant de preguntes com «Quin és el teu cantant preferit?» o «Digues el nom de tres atletes», la gent sol associar-les predominantment a homes. Aquesta actitud cultural envers el gènere en el llenguatge també es reflecteix en un experiment dut a terme a les escoles anomenat *Redibuixa l'equilibri*. En una primera versió d'aquest experiment, fet com a curtmetratge, es va demanar a un grup de seixanta-sis nens i nenes que dibuixessin la imatge d'un bomber, un cirurgià i un pilot de caça. Seixanta-un d'ells van dibuixar homes, i cinc van dibuixar dones. Immediatament després, se'ls va demanar si els agradaria conèixer les persones reals dels dibuixos que havien fet. I aleshores, a l'aula, vestides amb els seus uniformes oficials, van entrar una cirurgiana colorectal consultora del Servei Nacional de Salut del Regne Unit, una bombera de la brigada de bombers de Londres i una pilot de la RAF, de les forces armades britàniques. El vídeo es va rodar a Kent (Regne Unit) amb vint nens i nenes d'entre cinc i set anys. Després d'aquest primer experiment, es va organitzar una experiència similar en què hi van participar 20.000 infants de vint països diferents. Les seves respostes es van utilitzar com a base per a l'informe *Dibuixant el futur (Drawing the future)*, publicat el 2018.

Les conclusions més rellevants d'aquest informe són:

- Els estereotips de gènere relatius a les professions s'estableixen des de la infantesa i són un assumpte mundial.
- Els patrons laborals que escullen els infants de set anys són similars als que escullen els adolescents de disset anys.
- La família, la televisió, la ràdio i el cinema són els factors que més influeixen en les decisions dels i les joves.
- Cal que es pugui accedir millor a models acadèmics i professionals diversos des de la infantesa.
- Les aspiracions acadèmiques i professionals dels i les joves no coincideixen amb les necessitats laborals reals, la qual cosa podria tenir implicacions econòmiques greus.
- Els i les joves d'alguns països en vies de desenvolupament solen aspirar a llocs de treball més professionals que els d'alguns països benestants.

L'experiment *Redibuixa l'equilibri* mostra que fins i tot els idiomes sense flexió de gènere (com l'anglès) poden reforçar la idea que els homes predominen en tots els aspectes de la vida.

 <https://www.youtube.com/watch?v=qv8VZVP5csA>

8 L'EDUCACIÓ FÍSICA I L'ESPORT

QUINA ÉS LA SITUACIÓ ACTUAL...

- No s'anima les nenes a ser actives físicament.
- Es considera que les noies són menys aptes per aprendre i per participar en habilitats motores fonamentals.
- Les dones esportistes reben una constant sexualització en els mitjans de comunicació.
- Els nois que no són hàbils físicament són ridiculitzats i humiliats.
- Els estereotips masculins inclouen tenir força física i musculatura, ser esportista i mostrar manca d'empatia cap a la resta de participants.

En general, en l'àmbit de la Unió Europea, els homes solen practicar esports o altres activitats físiques amb més freqüència que les dones. Per exemple, el 44% dels homes fa exercici o practica esport almenys una vegada a la setmana, mentre les dones ho fan en un 36%. És més probable que es homes s'introdueixin a l'esport i a l'activitat física per divertir-se, estar amb els amics o millorar el rendiment físic, i que les dones ho facin per controlar el pes, millorar l'aspecte físic o contrarestar els efectes de l'envelliment.

...I COM LA PODEM CANVIAR

El professorat i el personal educatiu poden fer de l'esport una activitat inclusiva.

L'esport i l'educació física han de permetre a noies i nois desenvolupar valors bàsics com ara el joc net, el respecte pels altres i per les normes, l'esperit d'equip, la tolerància i la responsabilitat, que en conjunt contribueixen a convertir els i les joves en ciutadans responsables.

QUINA **ÉS** LA SITUACIÓ ACTUAL...

Aquestes diferències s'expliquen per la necessitat de complir els estereotips de gènere: s'espera que els homes siguin forts i esportistes i que les dones tinguin un aspecte bonic, esvelt i jove.

(Projecte *ALL IN: Towards gender balance in sport*, del Consell d'Europa de l'any 2019)

QUÈ HI **PODEN FER** EL PROFESSORAT I PERSONAL EDUCATIU?

- Analitzar** quin tipus d'ambient hi ha a l'aula.
- Preguntar-se** quins ensenyaments reben els infants sobre què es permet fer a les noies i als nois.
- Parlar** d'esport amb els alumnat per identificar els obstacles en el procés d'inclusió en aquest àmbit.
- Intentar detectar** les barreres que es troben les nenes a l'hora de fer esports i intentar superar-les.
- Proposar** activitats com ara jocs en què els participants no estan condicionats pel gènere tal com es fa en l'esport.

Escriu altres activitats que puguis fer:

PROPOSTA DE RECURSOS I ACTIVITATS

L'ús del model *Teaching Games for Understanding* (TGfU, per les seves sigles en anglès) té un enfocament didàctic, pedagògic i d'equitat de gènere. EL TGfU situa els i les estudiants en una situació de joc en què han de desenvolupar habilitats i estratègies, prendre decisions i resoldre problemes de manera cooperativa. Aquestes activitats permeten a l'alumnat viure experiències positives i els generen una sensació d'autosuficiència i d'implicació. Això es deu a l'estructura flexible d'aquesta activitat i al fet que es pot modificar. Aquestes estratègies serveixen per fomentar la inclusió, la satisfacció i l'autoconfiança, i poden ajudar a combatre el sentiment d'inferioritat que experimenten les noies quan són comparades amb els nois.

→ Una explicació clara dels principis i pràctiques de l'TGfU es pot trobar a través de la pàgina web de la AIESEP TGfU SIG. Aquest és un grup representatiu a nivell mundial d'associacions i persones compromeses amb la promoció i difusió de la investigació acadèmica al voltant de les formes de conèixer, aprendre i ensenyar a través d'enfocaments centrats en els jocs:

 <http://www.tgfu.info/>

→ Les dones també som esport d'elit de TV3:

 https://www.youtube.com/watch?v=cjP2heLT_0s

→ El pati de l'escola en igualtat: una proposta per coeducar en l'ús dels espais. El Diari de l'Educació:

 <https://diarieducacio.cat/educaciolocal/2020/01/22/el-pati-de-lescola-en-igualtat-una-proposta-per-coeducar-en-lus-dels-espais/>

→ Gènere i esport. Observatori crític de l'esport:

 <http://saf-124-181.uab.cat/observatori/blocs/3/3.pdf>

→ Com una noia:

 <https://www.youtube.com/watch?v=s82iF2ew-yk>

→ A Instagram també podem trobar notícies sobre el paper de la dona a l'esport: @lataretamorada

 <https://www.instagram.com/lataretamorada/>

→ 12 raons per educar les masculinitats en Educació Física (UAH, 2020). Guia educativa per el professorat:

 <https://www.uah.es/export/sites/uah/es/conoce-la-uah/.galleries/Galeria-de-descarga-de-Conoce-la-UAH/12Razones.pdf>

NOTES FINALS

2. Prefaci

- 1 Estudis de l'Institut Europeu per a la Igualtat de Gènere (EIGE) sobre homes i igualtat de gènere, <https://eige.europa.eu/news/eige-takes-depth-look-gender-equality-classroom>
- 2 Estudis de l'Institut Europeu per a la Igualtat de Gènere (EIGE) sobre estereotips de gènere, <https://eige.europa.eu/news/education-key-breaking-gender-stereotypes>
- 3 <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-brief-still-far-finish-line>
- 4 Entenem la discriminació basada en la raça com al procés social de racialització a través del qual es defineix un grup de persones atribuint-los un significat racial a la seva identitat i que són discriminades per aquest fet. La Xarxa Europea Contra el Racisme afirma que: «Les ONG i els antropòlegs solen definir la violència racista com a "actes delictius de motivació racial contra persones i/o béns i que inclouen insults públics i difamació, amenaces i incitació a la violència racial, a l'odi o a la discriminació, etc.". En una anàlisi sobre si un incident s'ha de percebre com un delictes de motivació racial, en general l'experiència de bones pràctiques de l'ONG farà servir la percepció de la víctima com a indicador guia».
- 5 OCDE (2015), *The ABC of Gender Equality in Education: Aptitude, Behaviour, Confidence*, PISA, Editorial OCDE, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264229945-en>

3. Què són els estereotips de gènere i quin impacte tenen?

- 6 Segons dades de l'Eurostat (2017), *el 80% dels graduats en el camp de l'educació són dones*
- 7 Aritmètica nacional: *Per què són importants les habilitats numèriques?*
- 8 Terlecki, M.S., Newcombe, N.S. *How Important Is the Digital Divide? The Relation of Computer and Videogame Usage to Gender Differences in Mental Rotation Ability*. Sex Roles 53, 433-441, 2005.

- 9 Agència de la Unió Europea per als Drets Fonamentals, *Violence against women: an EU-wide survey – Results at a glance*, 2014.
- 10 Institut Europeu per a la Igualtat de Gènere, *Health: Unpaid care and housework*, 2020. Disponible a: <https://eige.europa.eu/covid-19-and-gender-equality/unpaid-care-and-housework>.
- 11 IEIG, *Estimating the costs of gender-based violence in the European Union*.

4. Desconstruint estereotips de gènere

- 12 Sadker, D., Sadker, M. (1994) *Failing at Fairness: How Our Schools Cheat Girls*.
- 13 Furnham, A. (2001). *Self-estimates of intelligence: Culture and gender differences in self and other estimates of both general and multiple intelligences. Personality and Individual Differences*.
- 14 Chaplin, M.T., Aldao, A. (2012) *Gender Differences in Emotion Expression in Children: A Meta-Analytic Review*.
- 15 Rippon, G. (2019) *The gendered brain: The new neuroscience that shatters the myth of the female brain*.

5. El currículum escolar oficial

- 16 Sovič, A., Hus, V. (2015) *Gender Stereotype Analysis of the Textbooks for Young Learners*.
- 17 Smith, E. et al. (2014) *From Blues to Rainbows: The Mental Health and Well-being of gender diverse and transgender young people in Australia*.

↪ *Escriu les teves notes*

↪ *Escriu les teves notes*

MIND THE GAP

Step up for gender equality

Projecte coordinat per:

Entitats sòcies:

Cofinançat per:

End FGM
EUROPEAN NETWORK

Aquesta publicació ha estat cofinançada pel Programa de Drets, Igualtat i Ciutadania de la Unió Europea (2014-2020).